

Inte vilket hundliv som helst

Fozzy är en vanlig dvärgpudeln, men ändå inte. Hon är en av Sveriges nya diplomerade vårdhundar. Och matte är en av två arbetsterapeuter i landet som blivit godkänd för att arbeta i vårdhundsteam.

text & foto: Catharina B Tunestad

Det är lätt att hitta Harriet Gustafsson, arbetsterapeutkollegan Birgitta Lif och dvärgpudeln Fozzy. De är de enda som står och väntar på den snöklädda perongen när tåget glider in på Avesta station.

Fozzy verkar vara en lugn hund. Inget hoppande eller gläfsande när hon, Harriet och Birgitta kommer fram för att hälsa. Hon betar sig redan som om hon bär sin speciella "tjänsteuniform" som jag strax ska få se, men glömmer sig när hon ser en fyrbent kompis genom bakrutan i bilen. Då låter hon som vilken glatt skällande jycke som helst.

Vi är på väg till Skogsgläntans äldreboende ett par kilometer utanför Avesta centrum. Här arbetar Harriet som arbetsterapeut sedan åtta år. Två till tre dagar i veckan är Fozzy med henne.

Kollegan Birgitta Lif ingår inte i teamet, men om hon har någon patient som behöver motiveras i behandling av vårdhund, pratar hon med Harriet så gör de tillsammans upp ett syfte och mål med behandlingen. Birgitta har sin bas på korttidsvistelsen på andra sidan stan, liksom sjukgymnasten Katarina Igelström. Dit ska vi bege oss senare.

Väl inne i personalrummet på Skogsgläntans äldreboende blir jag, utan att veta om det, involverad i aktivitet med Fozzy. Harriet tar fram ett par triangelformade klossar av skumgummi i olika färger ur sin arbetsryggsäck som hon alltid bär med sig. Hon ber mig välja färg. Jag tar den blå.

– Var i rummet vill du att jag ska lägga klossen? frågar hon.

– Du kan väl lägga den där borta under stolen, säger jag och pekar på måfå på en vit stol lite längre bort rummet.

– Be nu Fozzy att leta efter klossen, fortsätter Harriet.

– Leta! säger jag aningen för klent. Fozzy går några trevande steg men stannar och tittar vilset omkring sig.

– Högre! uppmanar Harriet.

– LETA Fozzy! upprepar jag, nu med betydligt mer pondus i rösten.

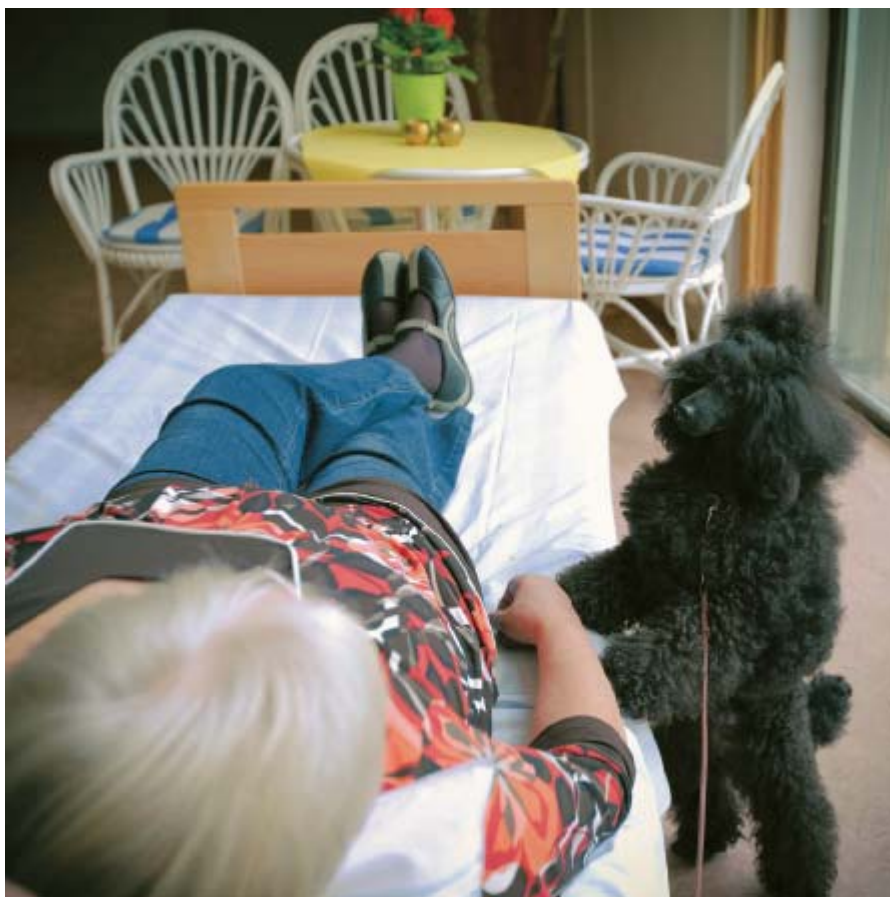

Foto: Teymor Zairre

– En man med alkoholdemens ville bara ligga i sängen hela dagarna. När vi till sist provade att använda Fozzy som en del av behandlingen fick vi honom att resa sig upp, berättar arbetsterapeuten Harriet Gustafson.

Det får effekt. Fozzy springer direkt iväg och hämtar den blå klossen under stolen.

– Där ser du ett exempel på hur du på ett naturligt sätt dras in i en aktivitet utan att du tänker på det.

– Genom den här korta övningen har du tvingats tänka ut ett ställe att lägga klossen på, valt färg på den och tränat rösten genom att prata högt och tydligt. Både minnet och rösten har fått sitt utan du ens tänkt på det, säger Harriet utan att kunna dölja en viss entusiasm i rösten.

Kollegan Birgitta nickar instämmande från soffan intill. Hon är fullt sysselsatt med att sprätta bort bokstäverna "elev" på Fozzys neongröna tjänstekläder som egentligen är en snusnähalsduk, som gör att

hon direkt förstår när hon är i tjänst som vårdhund och bör uppträda därefter.

–Fozzy är ju ingen elev längre utan diplomerad vårdhund, så detta måste vi ta bort, säger Birgitta Lif med ett leende från mungipan.

Harriet tar snabbt fram en väst som Fozzy även brukar använda med "Vårdhund" tryckta med stora bokstäver tvärs över ryggen. Detta för att personal och anhöriga som inte känner till hundvårdsteamet direkt ska se att det inte är vilken hund som helst när de ute på besök.

– Det hände tidigare att vi fick negativa reaktioner från anhöriga men även personal, som undrade varför det sprang omkring en hund på avdelningen eller på

äldreboendet, så det är jättebra att vi fått den här uniformen. Nu syns det vilka vi är, säger Harriet.

För Harriet är det här med vårdhund egentligen inget nytt. Redan under 1980- och 90-talet då hon arbetade som arbetsterapeut inom psykiatri använde hon sig av vårdhund som en del av behandlingen. När hon kom till kommunen fanns dock ingen erfarenhet av detta. En engagerad politiker blev vändningen. Hon väckte liv i frågan genom en motion och år 2003 beslöt man att Avesta kommun skulle använda sig av terapihundar i vården som det också kallas.

Sedan dess har Harriet haft helhjärtat stöd från sina chefer och arbetsgivare.

– Det var bara att anmäla sig till hundförarkursen på Hälsans Natur i Uppsala när den kom i juni, berättar Harriet.

Det märks att Harriet och Birgitta tycker det är roligt att arbeta i ett hundvårdsteam.

– Det den ena missar, snappar den andra ofta upp. Så vi kompletterar varandra, säger Harriet och syftar både på Birgitta och sjukgymnasten Katarina Igelström.

Jag ska få höra flera exempel på hur deras teamwork kan se ut under dagen. Även vilken påverkan Fozzys haft på några till synes "hopplösa" fall.

Tre av dem biter sig fast mer än andra; den dementa damen som brutit lårbenshalsen och som efter det vägrar att gå, den 50-åriga mannen som drabbats av alkoholdemens och inte längre vill stiga upp ur sängen och den åldersstigna damen som ligger på dödsbädden och blir överlycklig av att få höra ljudet av en hund som dricker vatten en sista gång.

Damen som bröt lårbenshalsen hade smärtminnet av olyckan kvar. Det gjorde henne rädd att röra på benen igen. Sjukgymnasten Katarina försökte med allt möjligt för att förmå henne att börja träna, använda benen igen, men hon vägrade. I det läget kom Katarina på att den äldre damen haft hund tidigare och kontaktade kollegan Harriet.

Harriet åkte dit med Fozzy och närmade sig damen försiktigt med frågan:

– Skulle du vilja gå ut med Fozzy en stund, hon behöver rastas?

Varpå damen utbrast som om det vore den naturligaste saken i världen: Självfallet! Var är kopplet?

Och så kom det sig att damen som vägrade att gå plötsligt var uppe och gick igen, fast nu med Fozzy som alltid är dub-

belkopplad vid sådana här tillfällen av säkerhetsskäl.

– Hon tyckte det var jätteskoj att få gå ut och gå med Fozzy. Att träna på vanligt vis däremellan var däremot omöjligt att motivera henne till, berättar Harriet.

Hunden som motivator är ett uttryck som Harriet, Birgitta och Katarina i hundvårdsteamet återkommer till flera gånger under dagen.

– När patienterna träffar Fozzy är det som att en annan del av hjärnan kopplas på, men först måste man ofta igenom ett visst motstånd, säger Harriet.

Just det senare mötte hon hos den 50-åriga mannen med alkoholdemens som var inlagd på korttidsvistelsen.

– Han ville bara ligga stilla i sängen. Katarina hade försökt få honom att resa sig upp, gå runt lite i rummet, utan framgång. Varför skulle han resa sig upp? Det fanns inget i aktiviteten i sig som motiverade honom att anstränga sig, fortsätter Harriet.

Vi har förflyttat oss till korttidsvistelsen som är inhytt på en avdelning på Avesta lasarett och Katarina fyller i:

– Det här var ett mycket speciellt fall som vi i personalen bedömde som svårt. Vi hade provat det mesta för att aktivera mannen när vi kom att tänka på Fozzy, säger hon och fortsätter:

– Hunden fick honom att tänka på annat, att släppa lite på sin motvilja att röra på sig. Till slut fick vi honom att sätta sig upp i sängen för att klappa Fozzy. När han senare självmant förflyttade sig till rullstolen var det stort.

Sakta rullas en fascinerande historia upp om hur det kom sig att en liten dvärgpudel lyckades motivera en motspänstig, sängliggande patient med alkoholdemens att vilja resa sig upp igen, där man hitintills inte lyckats med någonting annat. Hur gick det till?

Harriet hade som vanligt kommit dit och stegvis närmade sig mannen med Fozzy.

– Det är viktigt hur man närmar sig brukaren eller patienten med hunden. Det

Harriet Gustafsson är en av två arbetsterapeuter i Sverige som blivit godkänd för att arbeta i hundvårdsteam. Hon använder den egna dvärgpudeln Fozzy som är diplomerad vårdhund.

måste ske med stor lyhördhet, understryker Harriet.

Han visade först inget intresse. Men så visade hon mannen ett trick med hunden och fick då plötsligt med sig honom i leken. Bland annat körde hon "kurragömma-leken", den som jag omedvetet var involverad i tidigare under dagen, och bad mannen hitta på olika gömställen för de olika klossarna, med ökad svårighetsgrad för varje gång.

Hon avslutade besöket med att säga: till nästa gång kan du väl fundera ut ett riktigt svårt gömställe för Fozzy? "Javisst", sa mannen som under lekens gång satt sig upp i sängen och dirigerat olika gömställen.

– Det är ingen idé, sa den övriga sjukvårdspersonalen. Han kommer att ha glömt att både du och Fozzy varit här till nästa gång.

Men Harriet gick dit igen med Fozzy och den första kommentar hon fick från mannen var:

– Du, till idag har jag tänkt ut en riktigt bra gömställe för Fozzy!

Både Harriet, men framför allt den övriga personalen blev förstummade av förvåning. Mannen, som de inte trodde längre kunde minnas, hade legat och tänkt ut ett gömställe under en veckas tid. Hur var det möjligt?

På så sätt kom Fozzy att bli en del av behandlingen av mannen.

– Det var otroligt för oss i personalen att bevittna och gav mersmak för att använda sig av vårdhund vid framtida behandlingar, säger Katarina som tycker att de har ett värdefullt utbyte av varandra i hundvårdsteamet.

– Vi har ju olika glasögon på oss och ser därför från lite olika perspektiv. Vårt gemensamma mål är att patienten ska klara så aktiva förflyttningar som möjligt. I det här fallet hade jag aldrig kommit såhär långt utan Harriets hjälp. I dag står mannen frivilligt upp i två, tre minuter och kan viljemässigt styra när han vill sätta sig igen, säger Katarina och ser märkbart glad ut.

Harriet fyller i:

– Det är mycket dialog mellan oss.

Du brukar vara vaken för om patienten ifråga haft hund tidigare genom att dels fråga anhöriga, dels hålla ögonen öppna för fotografier på rummen hos brukaren på äldre- eller korttidsboendet..

Så var fallet med den ålderstigna damen som låg på dödsbädden. Harriet blir fortfarande lite tårögd av minnet.

– Det är nog det starkaste jag upplevt under min år som arbetsterapeut...

Återigen var det Katarina som luskat fram att kvinnan haft hund tidigare. Hon hade lagt märkte till ett fotografi på en pudel på rummet där kvinnan bodde. Det visade sig att kvinnan haft pudel i hela sitt liv. Harriet ryckte in och kvinnan som legat orörlig och till synes psykiskt "avstängd" i sängen i flera veckor, sken upp när hon fick se Fozzy, och än mer när Fozzy blev törstig.

"Tänk att jag skulle få höra det där ljudet av en hund som dricker vatten igen..." sa kvinnan och log förnöjt från sängen. Det var en kommentar Harriet inte förväntat sig få höra. Just därför glömmer hon den inte.

– Det var så rörande att detta till synes

enkla gjorde kvinnan så lycklig. Det gav en verklig tankeställare, säger hon och berättar att Fozzy fick vara med kvinnan ända till slutet.

Som Harriet ser på det har hon fått tillgång till ytterligare en behandlingsmetod genom Fozzy. Hon betonar dock att det måste finnas ett syfte med att använda sig av vårdhund och att det är viktigt att journalanteckningars förs.

För att en patient eller brukare ska bli aktuell måste han eller hon även ha en remiss. Den skrivs i regel av en sjuksköterska, arbetsterapeut eller sjukgymnast men även av läkare som i Uppsala, berättar hon.

De är alla övertygade om att djur i vården kommer öka som en interaktiv del av behandlingar i framtiden.

– Var och varannan dag får jag mejl och telefonsamtal från politiker och personal inom landsting, kommun och privata vårdföretag, som är nyfikna på hur vi lyckats genomföra det här med djur i vården i Dalarna. Intresset är helt klart stort, säger Harriet.

Arbetsterapeuter i kvalitativ studie:

" Effektivt använda djur i behandling "

Att djur ökar välbefinnandet, sänker blodtrycket och halterna av stresshormon i kroppen, är numera vetenskapligt belagt. Redan på 1980-talet förespråkade Barbro Beck-Friis, professor i geriatrik, att få in djur i vården då hon sett dess positiva verkan på hälsotillståndet hos äldre människor.

I en omfattande forskningsrapport från Kommunal år 2002, konstaterar Ingemar Norling, docent i geriatrik, att vinsterna med djur i vården är många. Bland annat blir vårdpersonalens arbetsmiljö ofta bättre, samtidigt som kostnaderna för vård och medicinering minskar.

Användandet av djur i behandling inom svensk hälso- och sjukvård, internationellt kallat Animal Assisted Therapy (AAT), är dock än så länge relativt begränsat jämfört med länder som Australien, Storbritannien, USA och Japan. Där har man de senaste decennierna använt sig av djur vid behandling av patienter med både somatiska, psykiska och kognitiva besvär.

I USA gör man idag även besök hos pa-

tienter inlagda på sjukhus, där man bedömer det relevant med AAT.

Vanliga djur i vården är hundar, hästar, burfågel, katter, delfiner och akvariumfiskar. I Sverige är det vanligast att använda sig av hundar och hästar. Till skillnad mot sällskapsdjur i vården där inga bedömningar görs utan främsta syftet är att skapa trivsel på gruppboendet eller avdelningen, används djur i vården som ett verktyg, dvs. som en integrerad del av behandlingen med patienten/brukaren. Syftet är att höja patientens motivation och stimulera till aktivitet.

Med vårdhund tränar man exempelvis balans, vakenhetsgrad, minne och rörelseförmågan. Att ge hunden godis ur en burk med lock tränar exempelvis finmotoriken hos äldre patienter som inte längre vill eller förmår knäppa knapparna på den egna skjortan eller blusen.

Karin Malmberg, leg. arbetsterapeut, gjorde i våras en kvalitativ studie vid Hälsohögskolan i Jönköping, baserad på djupintervjuer med femton arbetste-

Arbetsterapeuten Karin Malmberg har skrivit en Magisteruppsats om att använda sig av djur i behandling.

rapeuter som alla har erfarenhet av att använda sig av djur som behandlingsmetod i Sverige. Samtliga ansåg att användandet av djur i behandling var mycket användbart som aktivitetsträning. Det var även effektivt på så sätt att det inte

krävdes många eller långa behandlingar för att få patienten att uppnå ett positivt resultat. De upptäckte även att de sociala kontakterna för patienterna ökade då djuren inbjöd till spontana samtal med omgivningen. Karin Malmborg såg ett tydligt mönster under studien, att det var väldigt motiverande att använda sig av djur i behandlingen, både för patienterna och personalen.

– Relationen blev mindre komplicerad mellan dem. Arbetsterapeuterna nådde fram till patienten på ett annat, enklare sätt. Jag har själv sett vilka reaktioner min hund ofta skapat de gånger jag tagit med mig henne i arbetet, säger Karin Malmborg som för närvarande är föräldraledig från sin tjänst som arbetsterapeut på ett särskilt gruppböende i Göteborg.

Hennes plan är att själv gå utbildningen till hundförare tillsammans med sin terrier Kasper inom en snar framtid, då hon har ett personligt intresse av detta. Frågan är redan väckt hos arbetsgivaren som är positiv. En kollega med egen hund på arbetsplatsen tänker också anmäla sig.

På frågan om det inte finns risk att patienter och personal med allergi ska få ökade besvär med fler djur inom vården svarar hon.

– Vi diskuterade detta när jag gjorde studien. Vi kom fram till att farhågorna om allergier ofta är överdrivna.

– Det går ju enkelt att lösa genom att komma överens om att hunden exempelvis endast vistas i ett rum en viss tid så att personal och patienter som är allergiska kan undvika att vara där just då.

Hon berättar om ett fall där en av arbetsterapeuterna i studien fått klagomål efter att varit med hunden inne matsalen med en patient. Kvinnan ifråga reflekterade över detta och kom fram till att gränsdragningen var svår. Hon hade ju även hunden dagligen hemma hos sig och använde ofta samma kläder där som i arbetet.

– För att undvika eventuella rester från hundhår skulle hon i så fall vara tvungen att börja använda särskilda arbetskläder som sjukvårdspersonalens vita rockar inom landstinget, och det är väl inte aktuellt för oss arbetsterapeuter inom kommunen, säger Karin Malmborg.

Fotnot:

Karin Malmborgs magisteruppsats "Utövande av arbetsterapeuters syn på Animal Assisted Therapy (AAT) inom svensk arbetsterapi" finns att läsa och ladda ned på "Uppsatsbanken" på FSAs hemsida.

Tuffa krav för bli vårdhund

De hundar som blir vårdhund har valts ut med stor omsorg i samarbete med brukshundsklubben. Hundens personlighet avgör. Ras är av underordnad betydelse. Kamphundar är dock uteslutna.

Hundarna går en tio veckor lång utbildning för att bli diplomerad vårdhund, samtidigt som matte eller husse blir godkänd hundförare. Utbildningen omfattar sex kurstillfällen och förutsätter mycket egen träning mellan passen, liksom inläsning av kursmaterial.

Än så länge är det endast föreningen *Hälsans Natur* som erbjuder utbildning i Sverige till vårdhund inom projektet *Hundvårdskolan* med stöd av medel från Allmänna Arvsfonden.

Utbildningen har funnits i ett år i Uppsala. Sedan januari 2009 ges den även i Garpenberg i Dalarna. Kostnaden för kursen ligger för närvarande på runt 8.500 kronor.

Slutprovet för att godkännas som vårdhund och hundförare

görs under två dagar med "domare" från föreningen Svenska Service- och signalhundsförbundet som testar hundarnas lämplighet.

Provet innehåller många tuffa påfrestningar för hundarna. Här är några som arbetsterapeuten Harriet Gustafsson minns:

- De ska klara av att bli hårt kramade av främmande människor som impulsivt tar upp dem i famnen

- De ska tolerera att bli lätt sparkade och knuffade på. "Många dementa kan vara ganska aggressiva emellanåt".

- De får inte bli rädda av skrik eller reagera vid starka, plötsliga ljud när exempelvis möbler välter eller glas går sönder.

"De ska tåla starka ljud och bli lätt sparkade på"

Foto: Teymor Zarre

- De får inte slicka i sig matrester som fallit ned från bordet, dessa kan innehålla spår av mediciner som de äldre spottat ut.

- De får heller inte gå framför patienten i dörröppningar när de hålls kopplade, utan strax bakom för att minimera snubbelrisken.

- De ska kunna sitta stilla, i en stol och lyda hundföraren i övrigt på befallning.

Hur gick det då för Fozzy?

– Jo, det var lite tufft för henne, speciellt testet med matresterna på golvet... Det var nästan tortyr för henne, men hon grejade det ändå, berättar Harriet Gustafsson med viss stolthet i rösten.

Hälften av de 20 hundarna som intagits till utbildningen i höstas blev inte godkända på sluttestet.

– Men de var inte på något sätt mindre lämpliga. Det var helt enkelt inte färdigtränade än, säger Harriet diplomatiskt.

Vill du bli diplomerad hundförare?

Det är en fördel att ha en egen hund som du kan träna systematiskt med utanför kurstillfällena. Har du ingen hund finns ändå möjligheten att söka sig till en arbetsplats/arbetsgivare där det finns ett hundvårdsteam och därefter utbilda dig till hundförare. På så sätt kan du få tillgång till vårdhund i ditt arbete.

För anmälan och mer info se www.halsansnatur.se, www.hundvardskolan.se

Vill du förkovra dig teoretiskt...

...finns en 15-poängskurs som heter "Djurs medverkan i vård och socialt arbete" som startades på Malmö högskola i höstas. Kursen ges på halvfart och kräver att man har läst 90 poäng i något samhälls- eller beteendevetenskapligt huvudämne. I vår ges en fortsättningskurs på 15 poäng, "Implementering av djurs medverkan i vård och socialt arbete". För mer info se www.mah.se